

STAREJŠI SLOVENSKI TISKI V KRALJEVI KNJIŽNICI V KOPENHAGNU

1 Lani in predlani sem dvakrat obiskal Kopenhagen, kjer sem imel možnost v Kraljevi knjižnici (Det Kongelige Bibliotek) pregledovati starejše slovenske tiske. Ob protestantskih tiskih, ki jih ima skoraj vse v evidenci že Berčič (1968: 152–265), je v knjižničnem fondu med drugim tudi nekaj Valvasorjevih, Kopitarjevih itn. tiskov.¹

Vse gradivo je na voljo v novozgrajeni stavbi knjižnice, ki je za starim poslopjem tik ob kanalu.

Tiske navajam po naraščajočih signaturah, na koncu je za dodatno orientacijo dodan še popis tiskov po abecedi avtorjev.

2 Opis pregledanih tiskov po naraščajočih signaturah.

1,-4

Pod to signaturo so ohranjeni štiri primerki Hutterjevega večjezičnega svetega pisma BIBLIA SACRA iz 1599, in sicer trije s slovenskim (od tega en nepoln) in eden z italijanskim prevodom.²

Prvi primerek obsega Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri in Deuteronomium, kar je običajen obseg te izdaje. Na levi strani veznega lista je ekslibris: v knjigo je vlepljena tiskana črno-bela sličica, velikosti približno 8 x 13 cm, na njenem vrhu je narisana trak, na katerem je napis v hebrejščini, pod njim je v gotici napis »Ad uľum«, spodaj, na spodnjem delu sličice je ime lastnika »Laz. Goldschmidt«, na prostoru vmes je narisana mož, s hrbtom obrnjen proti bralcu, ki obdeluje drevo (pomarančo?), polno sadežev, levo in desno stojita še dve manjši drevesi.

Na strani levo od naslovnega lista je še pripis precej mlajšega datuma »Les exemplaires contenant la version escl[a] [vomarant] tres-rave«, ob pripisu je signatura »Cat. Alm[angi] Nr. 223«. Knjiga je vezana v belo usnje, na prednji platnici je napis »CREILS CAPITEL« z grbom (nad njim je napis IEMB).

Drugi primerek je v dveh knjigah. Prva obsega Genesis, Exodus in Leviticus, druga pa Numere, Deuteronomium, Jozuetovo knjigo, Knjigo sodnikov in Rutino knjigo, pri čemer so zadnje tri natisnjene v italijanščini in ne v slovenščini. Očitno sta bili knjigi (zelo imenitno) darilo notarja (»Notarius publicus«) Ioannesa Valentinusa Piřtoriusa, ki je podpisan pod celostranskim nemškimi posvetilom (v gotici), natisnjenem na enem od dveh posebej uvezanih listov pred naslovnico (na drugem je celostranski grb, po večini modre barve, z dvema volkovoma, eden je sredi skoka, drugi gleda iz nekakšnega koša), in sicer »Dem edlen Beřtrengen und Ehrnveřten Siuerten von der Wiřchen Eürřtlichem Hoffřteiniřchen Amptmann zum Lügenclořter zu Bienenbethen und Mührbühl Erbřeřfen [itn.]«. Pod posvetilom je datum »7. Iulij Anno 1608«. Naslovnica, ki sledi listoma s posvetilom in grbom, je tudi izredno lepo izdelana: črno obrobljena, svetopisemski

¹ Med drugim imajo v fondu Kraljeve knjižnice Valvasorjeve knjige Ehre des Hertzogthums Crain I.–IV. iz 1689 (sig. 15,-99), Topographia Carinthiae iz 1688 (sig. 15,-89) in Topographia archiducatus Carinthiae antiquae et modernae completa iz 1688 (sig. o/str. 3640); ogromno je izdaj Herbersteinovih Moskovskih zapiskov, in sicer tako v latinščini kot v nemščini in italijanščini; med Kopitarjevimi tiski najdemo med drugim Grammatik der Slavischen Sprache iz 1808 (sig. 167,-835) in Glagolito Clozianus iz 1836 (sig. 17,-157); v knjižničnem fondu se nahajajo tudi prvi štiri zvezčiči Krajske Zhbelize iz let 1830–33 (sig. 175.v 306) in Vodnikove Pesme iz 1840 (sig. 175.v 309). Teh tiskov v popisu del po abecedi avtorjev na koncu članka ne navajam še enkrat.

² Berčič (1968: 249–50) ne navaja treh primerkov.



prizori, grb itn. pa so z več barvami pobarvani. Knjigi sta tudi na zunaj imenitni: vezani sta v rjavo usnje z rebrastima hrbtnoma, rob listov je pozlačen in reliefno ornamentiran, prav tako so reliefno izdelane platnice, namesto običajnih kovinskih zaponk pa sta vsako knjigo zapirala po dva (zdaj uničena) verjetno s srebrom prevlečena svilena trakca.

Tretji primerek Hutterjeve večjezične biblije obsega samo Genesis. Na naslovni strani spodaj je podpisan »Mich. Richey«, ob podpisu je letnica 1704. Knjiga je vezana v barvaste kartonaste platnice, ki morajo biti novejšega datuma.

1,-113

Dalmatinova BIBLIA iz 1584.

Na desni strani veznega lista je pripis »Comparavit me [t]ibi Ratisbonae Matthaeg Schmolliq Eccta Orthodoxae Minister« z letnico »1642«.

Biblija je vezana v belo usnje, spredaj sta lepo ohranjeni zaponki, zadnja platnica je zlomljena.

92,-344

Pod to signaturo sta umeščeni dve knjigi.

V eno knjigo so najprej vezane Tulščakove Kerfzhanske LEIPE MOLITVE iz leta 1579, Dalmatinova pesmarica TA CELI CATEHISMVS, ENI P[sa]lmi iz istega leta ter Dalmatinov prevod SALOMONOVE PRIPVVISTI iz leta 1580 (vse tri knjige je tiskal Mandelc v Ljubljani).

Knjiga je vezana v rjavo usnje, notranjost že precej izdelanih platnic (očitno je bila knjiga precej v rabi) pa razkriva liste nekega cirilskega tiska.

V Tulščakovi molitveni knjižici je na naslovni strani (*1a) meni nečitljiv podpis (»Joh. R[...]«), na strani *1b pa je najprej v latinščini, nato pa še v nemščini podpisan lastnik:

Iohannes Ostanneck
Labacen[is] Carniolanus
Anno Domini Nostri
Iesu Christi 1594

(»Hannß O[st]annek / Von La'bach Im Karnten / Im 1[5]94«). V knjigi manjkata po en list nemškega (*3) in slovenskega (*6) pregovora.

Po (sicer zelo slabo čitljivem) podpisu sodeč je bil v Tulščakovem molitveniku podpisani Iohannes Ostanneck (podpis je levo ob naslovnem listu) lastnik tudi Dalmatinove pesmarice (tu podpisan z »J[oh]anez O[st]anek«). Letnica ob podpisu (1590 ali 1599, nečitljivo) kaže, da knjigi nista bili zvezani skupaj že ob natisu. V pesmarici manjkajo listi 9–10, 15–16, 119–120, delno poškodovani pa so tudi listi 31–32, 165–166, 167–168 in 171–172.

Dalmatinov prevod Salomonove Knjige pregovorov je tudi nepopoln, manjkajo listi od vključno 57 naprej. Na notranji strani platnic zadaj je zapis, ki ga pa nisem uspel pojasniti:

Empf: in
[i[v]o [c]üt: litr:d. 16.4[?]
12.166
97.

V drugo knjigo pod isto signaturo sta v eno knjigo skupaj vezana dva Dalmatinova tiska iz 1584, KARSZHANSKE LEPE MOLITVE in pesmarica TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI.

Knjiga je vezana v rjavo usnje, vezna lista spredaj in zadaj sta novejša, novejša sta tudi hrbet in podlaga platnic, na katero so prilepljene izrezane stare platnice (na sprednji platnici je Križani in štirje evangelisti, na zadnji, ki je precej zlizana, pa mogoče spremenjenje na gori ali molitev v



vrtu Getsemani in štirje protestantje (med njimi Luther in verjetno Melanchton). Verjetno sta bila tiska že prvotno zvezana skupaj (tako kot je to pri londonskem primerku, le da je tam pesmarica pred molitvenikom).

Knjiga ima na dveh listih, ki sta bila kasneje (najbrž skupaj z novim veznim listom) uvezana v knjižico pred naslovnim listom molitvenika (vsak od listov je popisan samo z zunanje strani), najprej pripis z roko, ki se očitno nanaša na oba skupaj zvezana Dalmatinova tiska: »Hicce libellus continet elegantes christianas preces atque cantilenas, Idiomate croatico seu flauonico, traductas ex latina atque germanica lingua, auctore Georgio Dalmatino Thologo(!) gentis allins egregio, eujus opera etiam Biblia flauonica (seu potius croatica) Wittebergae a. 1584. prodire in folio«. Pod latinsko razlago vsebine je še en pripis (verjetno v danščini povzeto latinsko pojasnilo o značaju knjižice). Na strani levo od naslovnega lista molitvenika pa se nahaja še z roko zapisan očenaš v slovenščini (avtor zapisa je tako kot pri jezikovni opredelitvi pesmi tudi tu napačno domneval, da gre za hrvaščino):

Oratio Dominica croatice
Najh Ozha, kir Ji v'Nebejsih. Pošvi-
zhenu bodi tvoje Ime. Pridi tvoje
Krajleſtvu. Isidi Je tvoja vola, na
Semli kakor v'Nebejsih. Najh vſak-
dajni Kruh daj nam danas: Inu
odpuſti nam na
ſhe dulge, kakor my najhim Dulshni-
kom odpuſzhamo. Inu nas nevpelaj
v'ijkuſhnjo: Temuzh nas réſhi od sléga
Sakaj tvoje je kralestvu, muzh inu
zhast vekoma. Amen.

166,-261

Megiserjev *DICTIONARIVM QVATVOR LINGVARVM* iz leta 1592.

Na veznem listu spredaj je težje čitljiv zapis v francoščini,³ ki navaja, da je bil celoten fond knjižnice velike kartuzije (»grande Chartreuse«), ki mu je očitno pripadal tudi Megiserjev slovar, zaplenjen za časa prve revolucije in nato delno vrnjen muzeju v Grenoblu. Kako se je znašel v danski kraljevi knjižnici, nisem uspel zvedeti. Na notranji strani prednje platnice je še žig (ki bi utegnil biti žig muzeja v Grenoblu?):

Bibl. Reg.
1920-21.3649

Knjiga je vezana v belo usnje.

³ Za pomoč pri razvozlavanju in prevajanju francoskega besedila se najlepše zahvaljujem prof. Jožici Pirc.

167,-835

Bohoričeve *Arcticae horulae fucciſivae* iz 1584.

Grbi Koroške, Štajerske in Kranjske na strani 1*b so tako kot v primerku, ohranjenem v londonski nacionalki, zelo lepo pobarvani. V predgovoru je nekaj podčrtav. Na zadnjem listu je z roko pripisan latinski rek »[Qv]i Bene Vivet Bene Morit« in pod njim podpis »Maximilianus de [...]«, na desni strani pa latinskemu enako dolg, ampak težje čitljiv zapis (mogoče iste sentence?) v enem od romanskih jezikov, pod njim je letnica 1593. Knjiga je vezana v rjavo usnje, v platnicah je videti liste nekega latinskega tiska.

Th 14935

Dalmatinova BIBLIA iz 1584.

To je drugi primerek Dalmatinove Biblije v Kraljevi knjižnici v Kopenhagnu (Berčič (1968: 230) je nima v evidenci). Kakor mi je povedala gospa Susanne Budde, strokovnjakinja v rokopisnem oddelku knjižnice, je ta izvod biblije Kraljeva knjižnica, zato ker je bil poškodovan, verjetno odstopila univerzitetni, pa se je kasneje vrnil.

Knjiga je res precej poškodovana – manjkata ji dve poli spredaj (listi do vključno a6), zadaj pa tudi dobršen del Razodetja (listi od vključno 150 naprej). Listi v knjigi so na več mestih poškodovani (natrgani in verjetno počekani s tinto, mogoče pa so madeži nastali zaradi izpostavljenosti listov vlagi), na nekaterih so ohranjeni še z roko pisani popravki in označbe. Podobe na prednji, zelo zlizani platnici nisem uspel razvozlati, na zadnji platnici, ki je tudi zelo zdelana, je Križani. Zanimivo pa je tudi, da je zunanja obroba listov rdeča, česar pri knjigah (slovenskih) protestantov iz 16. stoletja, kar sem jih do sedaj imel v rokah, še nisem zasledil, so pa bile z rdečo obrobo lahko okrašene mlajše katoliške knjige.

Ko sem sestavljal dejstva, sem prišel do zanimive misli, ki pa nemara ostaja le zanimiva domneva. Po počekanih oziroma zaradi vlage poškodovanih listih sodeč bi dejal, da je knjigo nekdo namerno raztrgal, mogoče še v času, ko so se po pregonu protestantov z naših tal uničevale tudi njihove knjige. Novi lastnik je dal knjigo ponovno vezati, zdi se, da v prvotne platnice, v Kopenhagnu pa so za knjigo poskrbeli še enkrat (nov vezni list in obnovljene platnice – stare platnice so prilepljene na novo usnje). Glede na to, da je obroba listov na zunanji strani rdeča in da so platnice zelo zdelane, kar pričuje o intenzivni rabi biblije, bi predvideval, da je bil novi lastnik katoličan, najbrž kakšen katoliški duhovnik, ki jo je sam uporabljal pri bogoslužju. Seveda pa je lahko zgodba knjige tudi mnogo manj spektakularna.

Kako je prišla knjiga na Dansko, nisem izvedel.

3 Popis tiskov po abecedi avtorjev.

Adam Bohorič

Arcticae horulae fucciſivae, 1584, sig. 167,-835

Jurij Dalmatin

TA CELI CATEHISMVS, ENI Pſalmi, 1579, sig. 92,-344

SALOMONOVE PRIPVVISTI, 1580, sig. 92,-344

BIBLIA, 1584, sig. 1,-113, sig. Th 14935

TA CELI CATEHISMVS, ENI PSALMI, 1584, sig. 92,-344

KARSZHANSKE LEPE MOLITVE, 1584, sig. 92,-344



Elias Hutterus
BIBLIA SACRA, 1599, sig. 1,-4 (trije primerki)

Hieronim Megiser
DICTIONARIVM QVATVOR LINGVARUM, 1592, sig. 166,-261

Janž Tulščak
Kerfzhanske LEIPE MOLITVE, 1579, sig. 92,-344

LITERATURA

- Branko BERČIČ, 1968: Das slowenische Wort in den Drucken des 16. Jahrhunderts. *Abhandlungen über die slowenische Reformation*. München: Rudolf Trofenik. 152–265.
Peter SVETINA, 2000: Starejši slovenski tiski v British Library v Londonu. *SR* 48/1. 98–104.

Peter Svetina
Filozofska fakulteta v Ljubljani